

Sygn. akt I UK 270/09

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lutego 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący)
SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)
SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z odwołania E. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o umorzenie należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 3 lutego 2010 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 27 maja 2009 r.,

- 1. oddała skargę kasacyjną,**
- 2. przyznaje adwokatowi J. D. od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego kwotę 120 zł (sto dwadzieścia) powiększoną o kwotę podatku od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej wykonywanej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

Uzasadnienie

Decyzją z dnia 17 lutego 2009 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił E. G. umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu - za okres od dnia 1 listopada 1993 r.

do dnia 30 kwietnia 2004 r. w łącznej kwocie 9.101,48 zł. Kolejną decyzją z dnia 17 lutego 2009 r. powołanemu wyżej wnioskodawcy organ rentowy odmówił umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz 5% opłaty na pokrycie kosztów związanych z działalnością funduszu - za okres od dnia 1 maja 1988 r. do dnia 30 kwietnia 2004 r. w łącznej kwocie 29.769,22 zł.

W odwołaniach od tych decyzji wnioskodawca wskazał, iż jego sytuacja majątkowa i rodzinna uniemożliwia mu spłacenie zadłużenia. Powołał się też na stan zdrowia uniemożliwiający mu podjęcie pracy. Wniósł o umorzenie należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, wyrokiem z dnia 23 marca 2009 r. oddalił odwołania. Sąd Okręgowy ustalił, że z uwagi na niewywiązywanie się wnioskodawcy z obowiązku alimentacyjnego matka nieletniej A. K. w dniu 14 grudnia 1993 r. złożyła do organu rentowego wniosek o przyznanie świadczeń z funduszu alimentacyjnego. Decyzją z dnia 15 grudnia 1993 r. organ rentowy rozpoczął wypłatę alimentów z funduszu alimentacyjnego na rzecz uprawnionej, a w okresie listopada 1993 - kwiecień 2004 r. łącznie wypłacił 9.101,48 zł. Ponadto działająca w imieniu nieletnich dzieci (A., S., E. i A. G.) wnioskodawcy J. G. wystąpiła w dniu 24 maja 1988 r. o przyznanie świadczeń z funduszu alimentacyjnego. Decyzją z dnia 27 czerwca 1988 r. organ rentowy rozpoczął wypłatę alimentów, które wypłacał w okresie od maja 1988 r. do kwietnia 2004 r., w łącznej kwocie 29.769,22 zł. Wyrokiem z dnia 6 grudnia 1995 r. Sąd Rejonowy skazał wnioskodawcę na karę 1 roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem na okres 3 lat za uporczywe uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego względem A.K.

Sąd Okręgowy ustalił, że wcześniej decyzjami z dnia 21 lutego 2005 r. organ rentowy odmówił umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego. Wyrokiem z dnia 28 kwietnia 2005 r. Sąd Okręgowy oddalił odwołanie E. G. Kolejną decyzją z dnia 8 sierpnia 2007 r. organ rentowy również odmówił umorzenia wyżej wymienionych należności. Podobnie decyzją z dnia 13 listopada 2007 r., od której odwołanie Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 13 grudnia 2007 r. również oddalił.

Następnie Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 2 kwietnia 2008 r. oddalił apelację wnioskodawcy.

Sąd Okręgowy stwierdził, że dłużnik nie posiada żadnego majątku ruchomego lub nieruchomego nadającego się do egzekucji. Utrzymuje się z renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy (przyznanej do stycznia 2011 r.) w wysokości 775,43 zł, przy czym po dokonaniu potrąceń wypłacana jest mu kwota 318,15 zł. Wnioskodawca korzysta z zasiłków okresowych i celowych z MOPS w B. (ostatni zasiłek okresowy został przyznany na okres styczeń - marzec 2009 w kwocie 79,43 zł).

Mając powyższe na uwadze Sąd Okręgowy oddalił odwołanie wnioskodawcy powołując się na art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. Nr 228, poz. 2255 ze zm.) oraz na art. 13 i art. 83 ust. 1 pkt 3 i ust. 2 oraz art. 28 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (j.t.: Dz.U. 2007 r. Nr 11 poz. 74 ze zm.), jak również na § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu umarzania, odraczania lub rozkładania na raty spłat należności pieniężnych, do których nie stosuje się przepisów ustawy Ordynacja podatkowa (Dz.U. Nr 6, poz. 54).

Apelację od powyższego wyroku złożył E. G., wskazując, że pozostaje na rencie, ma ciężkie warunki życiowe i potrzebuje pomocy na co dzień. Wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i zwolnienie go z obowiązku spłaty zadłużenia.

Wyrokiem z dnia 27 maja 2009 r. Sąd Apelacyjny- Sąd Pracy i ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację. W ocenie Sądu Apelacyjnego należało przyjąć, że sytuacja majątkowa i zdrowotna odwołującego nie jest na tyle wyjątkowa, aby przyjąć, że spełnia on przesłanki wynikające z art. 68 ust.1 powołanej ustawy i nie uzasadnia ona umorzenia zaległości wobec organu rentowego.

Na powyższe orzeczenie wnioskodawca wniósł skargę kasacyjną zarzucając: - naruszenie prawa materialnego poprzez błędną wykładnię art. 68 ustawy o świadczeniach rodzinnych, polegającą na uznaniu, że zasada wyrażona w tym przepisie nie ma zastosowania w sprawie niniejszej poprzez ustalenie wbrew oczywistym dowodom wynikającym z ustalonego stanu faktycznego, że E. G. ma możliwości płatnicze mimo, że jego sytuacja finansowa wskazuje, że znajduje się

on w stanie skrajnego ubóstwa i musi korzystać z zasiłków opieki społecznej i stan ten nie zmieni się po dniu ustania jego obowiązku alimentacyjnego realizowanego przez komornika w chwili obecnej, bowiem zamiana „obowiązku alimentacyjnego na obowiązek spłaty należności na rzecz funduszu w niczym nie zmieni sytuacji skarżącego, który w dalszym ciągu będzie pozostawał w skrajnym ubóstwie a nadto, że przez okres bez mała pięciu lat zobowiązanie E. G. wobec Funduszu zostało zrealizowane w kwocie około 240 zł co jest nieliczącą się kwotą w stosunku do jego zadłużenia; naruszenie art. 45 Konstytucji RP przez naruszenie zasady prawa do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy w związku z przepisami art. 67 i 68 Konstytucji przez pozbawienia skarżącego prawa do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę i inwalidztwo a nadto prawa do ochrony zdrowia wobec uznania, że możliwości finansowe skarżącego pozwolą mu w bliżej nieokreślonym czasie na spłatę zadłużenia. Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania a ponadto przyjęcie za podstawę orzeczenia nieobowiązującego § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z 16 stycznia 2001 r. uzasadnia koniecznością dokonania oceny i wykładni nieprecyzyjnej konstrukcji prawnej przepisu art. 68 ustawy o świadczeniach rodzinnych, a w szczególności, jak należy rozumieć przy rozstrzyganiu spraw o umorzenie pojęcie „szczególnie uzasadnione przypadki związane z sytuacją zdrowotną lub rodzinną” ze względu na fakt, iż pojęcie to jest trudne do sprecyzowania przez sądy w trakcie rozpoznawania spraw a nieprecyzyjność przepisu prowadzić może do naruszenia praw przysługujących osobom ubiegającym się o umorzenie należności likwidowanego funduszu co miało również miejsce w sprawie niniejszej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie. Fundusz alimentacyjny powstał w celu zapewnienia środków utrzymania osobom uprawnionym do alimentów, które nie mogły wyegzekwować tych świadczeń od osoby zobowiązanej do łożenia na ich utrzymanie. Zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 45, poz. 200 ze zm.), świadczenia z funduszu przysługiwały tylko tym osobom, na rzecz których alimenty zostały ustalone orzeczeniem sądu, a egzekucja tych alimentów okazała się bezskuteczna całkowicie lub częściowo. Fundusz alimentacyjny uruchamiany był wów-

czas, gdy dłużnik alimentacyjny nie osiągał dochodów ani nie posiadał majątku, z którego mogłaby być prowadzona egzekucja alimentów. Przyznanie świadczeń z funduszu alimentacyjnego nie zwalniało dłużnika z jego zobowiązań. Zgodnie z art. 13 i 14 ustawy, Zakład Ubezpieczeń Społecznych prowadził egzekucję przeciwko dłużnikowi aż do pełnego pokrycia należności tego funduszu. Z dniem 1 maja 2004 r. - po wejściu w życie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992 ze zm.), straciła moc ustawa z dnia 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym oraz zlikwidowany został fundusz alimentacyjny, a świadczenia z tego funduszu zostały zastąpione innego rodzaju świadczeniami. Likwidatorowi funduszu przypadło egzekwowanie zaległych należności, przy czym art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych zezwolił likwidatorowi, w szczególnie uzasadnionych przypadkach związanych z sytuacją zdrowotną lub rodzinną osoby, przeciwko której jest prowadzona egzekucja alimentów, na umorzenie należności likwidowanego funduszu z tytułu świadczeń wypłaconych z funduszu. Do skorzystania z instytucji umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego nie jest konieczne równoczesne (kumulatywne) wystąpienie przesłanek przewidzianych w tym przepisie - zarówno w zakresie sytuacji zdrowotnej, jak i rodzinnej zobowiązanego dłużnika. Wystarczające jest istnienie którejkolwiek z tych okoliczności - albo szczególnej sytuacji zdrowotnej, albo szczególnej sytuacji rodzinnej osoby, przeciwko której prowadzona jest egzekucja alimentów. W skardze kasacyjnej nie kwestionuje się ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd, natomiast wskazuje się na potrzebę doprecyzowania sformułowania „szczególnie uzasadnionych przypadków” zawartego w art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych, wskazując iż za „szczególnie uzasadnione przypadki” rozumieć należy także trudną sytuację zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego, także wówczas gdy nie miało miejsca pogorszenie tej sytuacji w wyniku wypadku losowego, w następstwie którego sytuacja zobowiązanego ulegnie znacznemu pogorszeniu. Ze skargi kasacyjnej wynika, że wnioskodawca jako szczególną okoliczność, która miałaby uzasadniać umorzenie należności likwidowanego funduszu z tytułu wypłaconych przez fundusz świadczeń, wskazuje swoją trudną sytuację zdrowotną i rodzinną. Jednocześnie jednak odwołujący się pomija

okoliczność, że konieczność spłaty jego zadłużenia w funduszu alimentacyjnym jest konsekwencją wieloletniego niewywiązywania się przez niego z obowiązku alimentacyjnego względem swoich dzieci, które nie były w stanie utrzymać się samodzielnie. W ocenie Sądu Najwyższego, „szczególnie uzasadnione przypadki” związane z sytuacją zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego to sytuacje nadzwyczajne (wyjątkowe), powstałe w wyniku wypadku losowego, a w każdym razie istniejące niezależnie od zobowiązanego, w następstwie których jego sytuacja ulegnie takiemu pogorszeniu, że nie jest on w stanie na bieżąco spłacać swoich należności, a nadto nie ma perspektywy poprawy i zmiany tej sytuacji. Nie można uznać by wnioskodawca znajdował się w szczególnie uzasadnionych okolicznościach, o których mowa w art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych. Podnoszone w skardze kasacyjnej argumenty nie mogą zostać uznane za uzasadnione również z uwagi na treść przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (k.r.o.) regulujących obowiązek alimentacyjny. Z art. 133 § 1 k.r.o. wynika bowiem, że rodzice obowiązani są do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie. Obowiązek alimentacyjny mieści się w katalogu obowiązków troszczenia się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka nałożonych na rodziców w art. 96 k.r.o. Kodeks rodzinny i opiekuńczy w licznych przepisach statuuje zasadę równej stopy życiowej rodziców i dzieci (por. art. 87 i 91 k.r.o.). Trudna sytuacja materialna i życiowa rodziców nie zwalnia ich od obowiązku świadczenia na potrzeby dzieci. Rodzice obowiązani są dzielić się z dziećmi nawet bardzo szczupłymi dochodami (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2000 r., I CKN 1538/99, niepublikowany, wyrok z

dnia 6 marca 2007 r., I UK 289/06, niepublikowany oraz wyrok z dnia 17 października 2006 r., II UK 77/06, OSNP 2007 nr 21-22, poz. 326, w którym przyjęto, że „zasadą jest egzekwowanie należności od dłużników alimentacyjnych (...), natomiast umorzenie należności może nastąpić tylko w szczególnie uzasadnionych wypadkach”). Z powyższych rozważań wynika, że w rozpoznawanej sprawie nie zaistniały okoliczności uzasadniające zastosowanie art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, zatem zarzut naruszenia tego przepisu okazał się pozbawiony podstaw.

Powołanie się w skardze kasacyjnej na naruszenie norm konstytucyjnych w żadnym razie nie wystarcza do uznania, że mają one bezpośrednie zastosowanie w niniejszej sprawie, skoro skarżący równocześnie w ogóle nie przedstawił prawniczego uzasadnienia, na czym polega naruszenie wskazanych zasad konstytucyjnych w świetle obowiązującego porządku prawnego i dotychczasowego orzecznictwa sądowego, tym bardziej, że sformułowany w tym kontekście zarzut sprzeczności obowiązującej regulacji ustawowej z przepisami konstytucyjnymi wymagał uprzedniego dokonania analizy prawniczej kwestionowanych przepisów ustawowych.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną jako nieuzasadnioną.